पुनर्निर्माणः मर्यादित कामको सिर्जनाबाट
नेपालबारे अन्तर्राष्ट्रिय ऐक्यवद्धता बैठक
१७-१८ भदौ २०७२, काठमाडौं

नेपालको पुनर्निर्माण र विकासका लागि ट्रेड यूनियन मार्गचित्र

'पुनर्निर्माणः मर्यादित कामको सिर्जनाबाट'को मूल नारामा यही भदौ १७-१८ मा नेपाली ट्रेड यूनियनहरु र नेपाली श्रमजीवीहरुसागको ऐक्यबद्धतामा नेपाल सरकार र रोजगारदाता प्रतिनिधिहरु सहित संसारभरका ट्रेड यूनियनकर्मीहरुको गरिमामय सम्मेलनले भूकम्प पश्चात्का वास्तविकताहरुमा नेपालको आगामी बाटोबारे गहन र गम्भीर छलफल गऱ्यो। विश्वव्यापी ऐक्यबद्धताको भावनाले दृढतापूर्वक हामी नेपाल सरकार, सामाजिक सहयात्रीहरु, नेपाली समाज र अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय हातेमालोमा अगाडि बढ्न यो मार्गचित्र प्रस्ताव गर्दछौ ।

१. महाविनाशकारी भूकम्प र यसका क्षतिको एक पुनरावलोकन

बैशाख १२ मा ७.६ रेक्टर स्केलको बलियो धक्का दिंदै गएको महाविनाशकारी भूकम्प र त्यसपछिका पराकम्पनहरु नेपालका लागि त्रासद रहे, नेपालको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक इतिहासमा अत्यन्त कठिन संक्रमणकालबाट गुज्रिरहेको प्रतिकूल समयमा यो महाविपत्तिले पीडित गऱ्यो ।

पुष महिनादेखिवैशाख महिनासम्ममा संसारभरि गएका ६.५ रेक्टर स्केलभन्दा माथिका १८ वटा भूकम्प मध्ये चारवटा ठूलो मानवीय क्षति र सम्पत्तिको विनास गर्ने खालका भूकम्प र पराकम्पनहरु बेहोर्नु पऱ्यो, यद्यपि तुलनागर्दा त्यस अवधिमा जतिसुकै ठूला भूकम्पमा पनि अन्य मुलुकले मानवीय क्षति भोग्नु परेन ।

यो महाविनाशको तत्काल दृश्यमान क्षति हेर्दा ८,७९० मृत्यु, २२,३०० घाइते तथा ८० लाख मानिस कष्टकर ढंगले प्रभावित भएका छन् । ७५ जिल्लामध्ये ३१ जिल्ला प्रभावित र त्यसमा पनि १४ जिल्ला मूलतः संकटग्रस्त रहेका छन् ।प्रभावित युनियन सदस्य र आश्रितहरुको संख्या ६०८९५ र १४ जिल्लाको मात्र हेर्दा पनि ५८७७७ पाईएको छ । भूकम्प पश्चात् तुरुन्त जनस्तरमा देखिएको उच्च तहको सामूहिकता महत्वपूर्ण रह्यो । व्यक्तिगतरूपमा वा संस्थागत हिसाबले पाका र युवाहरुको स्वस्फूर्त परिचालन ज्यादै महत्वपूर्ण र प्रशंसनीय रह्यो । उद्धार र राहत कार्यमा २२,५०० निजामती कर्मचारीहरु, ६५,०५९ सेना, १७,७७६ प्रहरी र २४,७७५ सशस्त्र प्रहरी तथा झण्डै ४००० सरकारी र निजी क्षेत्रका स्वास्थ्यकर्मीहरु परिचालित भए। अभियानकै रुपमा स्वयंसेवकहरुको परिचालनमा प्रमुख राजनीतिक दलहरुको भूमिका महत्वपूर्ण रह्यो । राष्ट्रिय केन्द्रहरुबाट ट्रेड यूनियनकर्मीहरुको परिचालन, विदेशमा कार्यरत नेपाली श्रमिकहरुको वित्तिय सहयोग र अन्तर्राष्ट्रिय ट्रेड यूनियन आन्दोलन, राष्ट्रिय स्तरका अन्य देशका यूनियनहरु र यूनियन सञ्जालको सहयोग सदैव स्मरणीय रहने छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले गरेको सहयोगको प्रशंसा गरेर साध्य छैन । भूकम्प लगत्तै ३४ देशका १३४ खोजी र उद्धार टोलीहरु आएर नेपालमा ठूलो सहयोग पुऱ्याए ।हेलिकप्टर प्रयोग गरी ७,५५८ र स्थल मार्गबाट ४,६८९ पीडितहरुको उद्धार भयो । आपतकालीन राहत र मानवीय सहयोगमा संयुक्त राष्ट्रसंघका ऐजेन्सीहरु र ६० देशहरुबाट योगदान भएको छ ।

राष्ट्रिय योजना आयोगको प्रतिवेदन- ‘विपदपछिको आवस्यकता पहिचान (पिडिएनए)’मार्फत जानकारी गराइए अनुसार यो महाविनाशबाट भएको क्षतिलाई मुद्रामा मूल्याङ्कन गर्दा ७ खर्ब ६ अर्ब ५० करोड हुन आउँछ । यसमा निजी क्षेत्रमा ५ खर्ब ४० अर्ब ४० करोड तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा १ खर्ब ६६ अर्ब १० करोड अनुमान गरिएको छ । सबैभन्दा बढी आवास सहित सामाजिक क्षेत्र प्रभावित भएको छ । क्षतिको ५८% सामाजिक क्षेत्रमा, २५% उत्पादक क्षेत्रमा, १०% पूर्वाधारहरु र ७% मिश्रित क्षेत्रमा क्षति भएको छ । प्रतिव्यक्ति महाविनाश क्षति औसतमा ने.रु. १३०,००० तथा बढी क्षतिग्रस्त जिल्लामा रु.२५५,८६० देखि कम क्षतिग्रस्त जिल्लामा रु. ४३,८०० भएको अनुमान छ। भूकम्प पश्चात्को कूल गार्हस्थ्य उत्पादन १.५% क्षय भई अनुमानित ४.६% को वृद्धिदर घटेको छ । कृषि, उद्यम र सेवाका तीनै मूलभूत उत्पादन क्षेत्रका श्रममुलक भागहरुमा नै ह्रासको यो परिणाम देखिएको छ । पर्यटन उद्योगलाई मात्रै नियाल्दा पनि आगामी दुई वर्षसम्म ६२ अर्ब क्षति व्यहोर्न पर्ने अनुमान छ । आयातको ११% बराबरको मात्रा निर्यात हुन सकेको तथ्याङ्कले व्यापार घाटाको डरलाग्दो प्रतिकूल अवस्था छर्लङ्ग देखाइरहेको छ । यी सबै परिसूचकहरुले जनताको जीवनस्तरमा झन प्रतिकूलता थपिएको र गरिबी झन सघन भएको प्रमाणित गर्दछन् । राष्ट्रिय योजना आयोगको प्रतिवेदनले देखाएको अनुमान अनुसार झण्डै ७ लाख जनता गरिबीको रेखामुन्तिर झरेका छन्, प्रतिशतमा भन्नुपर्दा भूकम्पले गरिबीको जालोमा २.५% देखि ३.५% थप जनसङ्ख्यालाई जकडेको छ । यो भुकम्पले आम जनतालाई राहत र पुर्नस्थापनमा आश्रित वनाईदिएको छ ।

निश्चितरूपमा यो क्षति राष्ट्र, समाज, अर्थव्यवस्था र श्रमजीवी जनताका लागि अतुलनीय क्षति हो । आर्थिक वृद्धिदर पनि विगत ८ वर्षमा सवभन्दा तल झरेको छ । तर यो नै अन्त्य होइन, बरु विकास र समृद्धिका विभिन्न आयामहरुतर्फ लम्कने प्रस्थान बिन्दु हो । क्षति, पीडा र आँसुलाई दृढता र एकताबद्ध अभियानमा रूपान्तर गरी हरेकलाई मर्यादित जीवन सुनिश्चित गर्ने समाज र राष्ट्र बनाउने काममा अगाडि बढ्नुपर्छ । कामगर्ने उत्साह प्रवर्धन गर्दै छिटो आर्थिक उत्थानको लक्ष्य पुरा गर्नु छ ।

२) नयाँ संविधान, मर्यादित कामको विषय बस्तु र विकास रणनीति

श्रम र श्रमजीवी वर्गको भूमिका पुनर्निर्माण अभियानमा महत्वपूर्ण हुने भएकोले उनीहरुलाई नै केन्द्रमा राखेर विकासका रणनीतिहरु निर्माण वा त्यसको पुनर्व्यवस्थापन गरिनुपर्छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको नयाा सविधानले पनि आधुनिक र समृद्ध समाजको लक्ष सहित समता र न्यायमा आधारित श्रमजीवी वर्गमुखी महामार्ग कोर्नुपर्छ । यो दीर्घकालीन लक्षप्राप्तिका आधारभूत पक्षलाई निम्नानुसार सूचिवद्ध गर्न सकिन्छ :

- लैङ्गिक विभेद अन्त्यको सुनिश्चितता
- युवाश्रमिक केन्द्रित अवसरका सिर्जना
- अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत बहुसङ्ख्यकहरुलाई ध्यानमा राखी सबैको लागि साामाजिक सुरक्षा र सामाजिक सहायता प्रणाली
- श्रम निरिक्षण प्रणालीकोलागि फराकिलो सञ्जाल
- शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षित आवास, स्वच्छ पिउने पानी, विद्युत तथा सञ्चार सहित सबैलाई भरपर्दो सार्वजनिक सेवाको सुनिश्चितता

- राज्यको स्थानीय निकायदेखि केन्द्रीय संसदसम्म सबै जननिर्वाचित निकायमा कम्तीमा १० प्रतिशत श्रमिकहरुको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था
- संगठन स्वतन्त्रता तथा सामूहिक सौदाबाजीको सुनिश्चितता

संक्षेपमा, यी विषयलाई ट्रेड यूनियनहरुले- अधिकार, संरक्षण, आयोग तथा प्रतिनिधित्वको हकका रूपमा सूत्रमा व्यक्त गर्दै आएका छन् । अधिकारभित्र संगठन स्वतन्त्रता र सामूहिक सौदाबाजी सहितको हक तथा हितका विषयहरु समेटिन्छन् । हामीले भन्ने गरेको संरक्षणभित्र, अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको महासन्धि १०२ ले व्याख्या गरे बमोजिमको सामाजिक सुरक्षा पर्दछ । हाम्रो बुझाइमा श्रम आयोग भनेको यस्तो अर्ध-न्यायिक स्वरूपको निकाय हुनुपर्छ, जसले श्रमिकका गुनासालाई तत्काल ठाउाका ठाउमै हल गर्न सकोस् । र, प्रतिनिधित्व भनेको स्थानीयदेखि केन्द्रीय तहका जननिर्वाचित संस्थामा श्रमिकको प्रतिनिधित्व सहित नीति-निर्णय गर्ने तथा अनुगमन गर्ने निकायहरुमा रोजगारदाता सरह श्रमिकहरुको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितताको माग हो ।

राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको प्रतिवेदन- विपदपछिको आवश्यकता पहिचान (पिडिएनए) कार्यान्वयनकोलागि त्यसमा संकेत गरिएको वित्तिय स्रोत सहित पूर्णतः श्रमको टेवा चाहिन्छ । हामी निम्न विषय-वस्तु, पुनर्निर्माण प्रकृयाको एजेण्डा बन्नु पर्छ भन्नेमा छौं:

- श्रम प्रधान रणनिती र कुशल श्रम सुचना प्रणाली
- हालै गठन गरिएको पुनर्निर्माण प्राधिकरणमा ट्रेड युनियन प्रतिनिधित्व सुनिश्चितता र यस भित्र श्रम मापदण्ड सुनिस्चित गर्न छुटटै श्रम विभाग वनाएर भावी कामको सिलसिलामा यसलाई प्रस्थान बिन्दु बनाउन सकिन्छ ।
- प्राधिकरणले काम गर्ने १४ वटै जिल्लामा पुनर्निर्माण सुपरिवेक्षण समिति निर्माण, यो प्रकृयामा ट्रेड यूनियन प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिनुपर्छ ।
- खरिद प्रकृयाको सुधार, यसमा न्यूनतम श्रम मापदण्डलाई समेत समावेशगर्दै त्रिपक्षिय संयन्त्रवाट अगाडी वढनुपर्छ ।
- पुर्ण पारदर्शिताकालागि संपुर्ण प्रक्रियामा सक्रिय टेड युनियन सहभागिता

संक्रमणकालिन विकास प्रकृयामा राजनीतिक दलहरुले वर्गीय पक्षधरतालाई त्यति ध्यान दिएको देखिंदैन । हाम्रा धेरै बहसहरु जात/जाती, लैङ्गिक र क्षेत्रिय पहिचानका वरिपरि नै घुमिरहेका छन् । सामाजिक समावेसीकरणको मुद्धाले यथोचित महत्व पाएकै देखिन्छ तर यसो गरिरहादा आर्थिक समानताको विषयले पाउनुपर्ने जति महत्व भने नपाएको हाम्रो बुझाई छ ।

त्यसैले, 'श्रममैत्री राज्य- श्रममैत्री शासन व्यवस्था' आजको आवश्यकता हो भन्ने हामी सबैले बुझ्नुपर्छ । हामीसरकारी ओहदामा रहेकाहरुबाट मात्रै हैन, संलग्न, सम्बद्ध सबै पक्षबाट हाम्रा निर्माण र विकास प्रक्रियातथा परियोजनाहरु भ्रष्टाचार-मुक्त रहने कुराको सुनिश्चितता चाहन्छौ। त्यसैले, नयाा स्वच्छ विकास रणनीति उच्च श्रम उत्पादकत्वको लक्ष्य सहित निम्न चार पक्षमा केन्द्रित हुनुपर्छ भन्ने हामी ठान्दछौ :

- व्यापक पुनर्निर्माण तथा नवनिर्माण कार्य
- पर्यटन उद्यममा रहेको संभावनाको अधिकाधिक सदुपयोग

- हालको निर्वाहमुखी कृषिलाई व्यावसायिक तहमा पुऱ्याउनको लागि हदैसम्मको प्रयास
- मौलाउादै गरेको सेवा क्षेत्रको प्रवर्द्धन

यी सबै मुख्य क्षेत्रको केन्द्र भागमा वित्तिय र भौतिक साधन भन्दा वढि निश्चित रुपमा श्रम तथा मानवीय स्रोतलाई राख्नुपर्छ । उत्पादन, सेवा तथा आधारभूत संरचना निर्माणमा श्रमजीवी वर्गलाई व्यापक परिचालन गर्न हालको अवस्थामा न्यूनतम ज्यालाको पुनरावलोकनगरिनै पर्छ । तसर्थ, हामी सरकार तथा रोजगारदातासाग निम्न प्रकृया अपनाउन आग्रह गर्दछौाः

- वैदेशिक रोजगारीलाई आफ्नो लक्ष्य मानिरहेका नेपालीलाई आकर्षण गर्ने गरी न्यूनतम ज्यालाको पुनर्व्यवस्था गरौा ।
- कार्यथलोलाई लोकतान्त्रिक र व्यवसायजन्य स्वास्थ्य र सुरक्षाको हिसाबले सुरक्षित तुल्याऔं ।
- मित्र राष्ट्रहरु र नेपाललाई सहयोग गर्न चाहने संघ/संस्थाहरुलाई निर्माण प्रकृयामा नेपाली कच्चा पदार्थ तथा सामग्रीको प्रवर्द्धन गर्न आग्रह गरौा ।

३) रोजगारी सिर्जना सहितको पुनर्निर्माण दशक

पुनर्निर्माण प्रकृयामा झण्डै ७ खर्ब नेपाली रुपैयाा लाग्ने अनुमान गरिएको छ । जसमध्ये ६१ प्रतिशत आवास, स्वास्थ्य, पोषण तथा शिक्षा जस्ता सार्वजनिक क्षेत्रमा खर्च हुनेछ । कृषि, उद्योग, पर्यटन र वाणिज्य जस्ता उत्पादनमुखी क्षेत्रमा १७ प्रतिशत र यातायात, विद्युत, पिउने पानी, ढल निकास र सञ्चार जस्ता संरचना विकासको लागि ११ प्रतिशत खर्चको आवश्यकता देखाइएको छ। बााकी झण्डै ११ प्रतिशत साझा विषय (क्रस कटिङ) विषयमा लाग्ने अनुमान देखिन्छ ।

छोटो अवधिमै पूरा गर्नुपर्ने व्यापक आवश्यकता र सीमित स्रोतलाई ध्यानमा राखी हामीहरुले मानवीय स्रोतलाई जोड दिएका हौा । नवनिर्माण र पुनर्निर्माणका लागि तत्काल आवश्यक पर्ने क्षेत्र तथा विषय केन्द्रित क्षेत्रमा कम्तीमा २० लाख काम सिर्जना गर्न राष्ट्रिय रोजगार नीतिमा सामयिक संशोधनको आवश्यकता महसुस गरेका छौा । यो रोजगार निती अपांग श्रमिकहरुलाई पनि संवोधन गर्ने हुनु पर्दछ । यसका लागि निम्नानुसारको स्पष्ट नीति अपनाउनु पर्छः

- आम मजदुरका लागि कम्तीमा दैनिक १,००० रुपैंयाा न्यूनतम ज्याला
- पुनर्निर्माण प्रकृयामा श्रमिकहरुलाई समर्पित तुल्याउन सरकारद्वारा कम्तीमा बर्षमा दुईसय दिन रोजगारीको ग्यारेन्टी
- श्रमिकको स्वास्थ्य तथा दुर्घटना वीमा र कार्यथलोको लोकतान्त्रिककरण
- दाता र संस्थाहरुले पुर्ननिर्माणमा नेपाली श्रोतलाई प्राथमिकता दिने

बढीमा एक दशकभित्र सबै निर्माण कार्य सम्पन्न गरिसक्न सम्बत् २०७२-२०८२ साललाई "निर्माण तथा पुनर्निर्माण दशक" घोषणा गर्न हामी सबै सामाजिक सहयात्रीलाई आह्वान गर्दछौा । यसका निर्दिष्ट लक्ष्य निम्न विषयमा कन्द्रित हुनुपर्ने ठान्दछौा :

- शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक संरक्षण र रोजगारी सिर्जना,
- ऊर्जा र यातायात, सार्वजनिक भवनहरु, निजी घरहरु र सार्वजनिक प्रयोगका संरचना जस्ता आधारभूत संरचना

- समाजका अति विपन्न वर्ग र उनीहरुको पुनर्वास

पुनर्निर्माणभित्र निश्चय नै भवन, सडक, बाँध, पुल, रोपवे, रेलवे, जलविद्युत परियोजना, ट्रेकिङ्ग ट्रेल (पद-मार्ग), व्यवस्थित शहरी विकास लगायतका सार्वजनिक निर्माण कार्यहरु पर्दछन् । त्यसैगरी शहर वा गाउा दुबैतिर कर्पोरेट भवन तथा निजी आवास निर्माणले त्यत्तिकै महत्व पाउनुपर्छ ।

श्रम तथा विकासको दृष्टिबाट दिगो दीर्घकालीन विकासको सिंगो अवधिमा सीप विकास, व्यावसायिक तालिम र शैक्षिक पाठ्यक्रमको महत्वपूर्ण भूमिका छ । सिप विकासका लागि प्राधिकरण, टेड युनियनहरु र निर्माण व्यवसायी संघहरुको संयुक्त प्रशिक्षण व्यवस्थातर्फ अगसरहुनु उचित ठान्दछौ ।हामी श्रमिकहरुलाई बृहत सङ्ख्यामा प्रशिक्षित गरेर विद्यमान चुनौतीलाई अवसरमा बदल्न सक्छौ । भूकम्प प्रतिरोधी संरचना निर्माणको तालिमदेखि अन्य आवश्यक सीप र सीपहरुको प्रमाणीकरणले दीर्घकालीन प्रभाव सिर्जना गर्छ भन्ने हाम्रो विश्वास छ । यसकालागि निम्न कार्यहरुको समेत हामी प्रस्ताव गर्दछौं:

- विदेशी भूमिमा अनिश्चित र कष्टसाध्य काम गर्न बाध्य प्रवासी नेपाली श्रमिकलाई निर्माण र सम्बद्ध क्षेत्रको रोजगारीमा आकर्षित गर्न स्पष्ट नीति तथा पर्याप्त सुबिधाको व्यवस्था,
- पुननिर्माणमा ज्याला नपाउने पारिवारीक श्रमिक र निर्वाहमुलक कृषि परिवारका श्रमिकलाई पनि परिचालन गर्ने व्यवस्था
- पुनर्निर्माण कार्यमा संलग्नहुने सबै श्रमिकलाई परिचयपत्रको व्यवस्था गरिप्रभावकारी परिचालनको लागि पञ्जीकरण प्रकृया आरम्भ ।

सवैतह र प्रक्रियामा टेड युनियन प्रतिनिधित्व, सिप विकासमा ठुलो संख्यामा श्रमिक संलग्नता र सवै सामाजिक सहयात्रीको भुमिकामा स्पष्टता माग गर्दै नेपालका ट्रेड यूनियनहरु विपदपछिको राष्ट्रनिर्माण अभियानमा सामाजिक सहयात्री, आम सञ्चार र नागरिक समाजसाग सहकार्यमा जान प्रतिबद्ध छन् । टेड युनियहरुको संथागत क्षमता विकासमा पनि जोड दिन चाहान्छौ ।

अन्तर्राष्ट्रिय परिवारको सदस्यको रुपमा विश्व ट्रेड यूनियन समुदाय सिङ्गो नेपाल, नेपाली श्रमिक वर्ग र नेपाली जनतासाग हरेक कदममा साथ दिन सदा सकारात्मक छ ।

नेपाल सरकार ट्रेडयुनियनहरुको यो प्रतिवद्धतालाई उच्च महत्व दिंदै प्रोत्साहित गर्दछ ।

ऐक्यवद्धता सहित बैठकमा उपस्थित हामीहरु-

नाम	संस्था	देश	हस्ताक्षर
मा. टेक बहादुर गुरुङ	राज्यमन्त्री, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	नेपाल सरकार	
श्री याप वेइनन	उपमहासचिव,	ब्रसेल्स	

	आइटियुसी		
विष्णु रिमाल	अध्यक्ष, जिफण्ट	नेपाल	
खिलानाथ दहाल	अध्यक्ष, एनटियुसी	नेपाल	
शालिकराम जमकट्टेल	अध्यक्ष, एएनटियुएफ	नेपाल	
साक्षीहरु			
श्री शेखर गोल्छा	सभापती, रोजगारदाता परिषद, एफएनसीसीआई	नेपाल	
श्री जोजे असालिनो	निर्देशक, आइएलओ नेपाल कार्यालय		
श्री महेन्द्र शर्मा	संयोजक, ग्वोवल यूनियन फेडेरेशन (एशिया प्रशान्त क्षेत्र)	भारत	
श्री देवराज दहाल	प्रतिनिधि, ट्रेड यूनियन सोलिडारिटी सपोर्ट संगठन	प्रमुख एफइएस नेपाल	

सम्वत् २०७२ भदौ १८ गते शुक्रवार, काठमाडौं, नेपाल ।